

51. fond Kiss Roland iratai

1941—1958

0,84 ifm

Kiss Roland (Budapest, 1888. október 23. — Budapest, 1967. május 18.) előbb szociáldemokrata, majd kommunista politikus, 1949. április 6-tól 1956. október 31-ig Magyar Dolgozók Pártja megbízásából (amit ő gyakran hangoztatott is és „bibliás szocialistá”-nak szerette magát nevezni), — a Dunamelléki Református Egyházkerület főgondnoka, majd az Egyetemes Konvent világi elnöki tisztté is betöltötte. — A két világháború között több protestáns szervezet (így az Országos Bethlen Gábor Szövetség) vezetőségében is dolgozott, 1945-től pedig a Budapest-Fasori Református egyházközség presbitere volt.

Baloldali politikai múltja következtében (a Postatakarékpénztár 1916-ban a polgári ellenzékhez csatlakozva részt vett a háborúellenes tüntetéseken és a közalkalmazottak első szervezeteinek megalakításában, munkatársa a Világ című radikális napilapnak, 1917-től tagja a Magyar Szociáldemokrata Pártnak (innen 1948-ban automatikusan a Magyar Dolgozók Pártjának), 1918 tavaszán — a postatakarékpénztári sztrájkban való részvétele miatt — behívták katonának és kivitték a frontra, 1918 őszén, az Őszirozsák Forradalom győzelme után aktívabban kapcsolódott be a politikai életbe; titkára lett a Magyar Közalkalmazottak Országos Szövetségének, 1919 március elején Szabolcs vármegye kormánybiztos-főispánja, a Tanácsköztársaság idején a direktórium elnöke és a Belügyi Népbiztosság munkatársa, annak bukása után öt év fegyházra és tíz év hivatalvesztésre ítélték, de két év múlva kegyelmet kapott (1942-ben pedig büntetőjogilag eltörölték a Tanácsköztársaságban való részvételéért kapott büntetését), szabadulása után — magánalkalmazott — ismét bekapcsolódott a mozgalmi életbe; a magánalkalmazottak szakszervezetében vezetőségi tag, tanított a MSZDP munkásfőiskoláján, pártjának 1931-ben és 1925-ben képviselőjelöltje, 1941-ben, mint póttagot, a budapesti törvényhatósági bizottság aktivizálni akarta a zsidó származású tagok helyébe, de ezt ő visszautasította. 1945. június 24-től a Dunántúl képviselőletében tagja az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, 1945 novemberétől 1953-ig nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő, 1945. november 23-tól 1947 végéig a Belügyminisztérium adminisztratív államtitkára, 1948-tól a Honvédelmi Minisztériumban politikai államtitkár, majd az Állami határügyi Bizottság és a Csehszlovák-Magyar Határügyi Kormánybiztosság elnöke, (e minőségében tárgyalt Pozsonyban, amikor Rákosi Mátyás telefonon hazarendelte a dunamelléki református egyházkerület püspöki és főgondnoki tisztek betöltésében való segítség végett), 1950-ben nyugállományba helyezték; 1948-ban tagja volt az állam és az egyházak szétválasztását végző kormánybizottságnak, 1956 novemberétől a Magyar Szocialista Munkáspárt tagja, s mint alapszervi vezetőségi tag tevékenykedett), az MSZMP — feleségével együtt — saját halottjának tekintette. Iratanyagát az MSZMP Párttörténeti Intézetébe (ma Politikátörténeti Intézet, 762. fond) szállították, onnan került a református egyházat érintő iratok egy része — dr. Gecsényi Lajos osztályvezető közvetítésével — a Zsinati Levéltárba. Főgondnoki tevékenységére vonatkozó jelentős mennyiségű és fontos tartalmú iratanyag (személyesen Rákosi Mátyáshoz szóló levelek, jelentések) található a Magyar Országos Levéltár MDP-MSZMP Osztálya 276. fond 65. csoport, Rákosi Mátyás titkári iratai 362. számú „A református egyházra vonatkozó iratok” — őrzési egységében is. Az iratanyag jellege; egyházpolitikai beszédek, cikkek, töredékesen levélmásolatok — Irodalom: Ideiglenes Nemzetgyűlési Almanach (Bp. 199 233.); Ladányi Sándor: „Őrségváltás - háttérzenével, Dr. Kardos János megválasztott dunamelléki főgondnok

hivatalba lépésének megakadályozása és Kiss Roland főgondnokká tételének körülményei.
(= Confessio. 1991. 15. évf. 1. sz. 85—105.p.)

I. Hivatalos működéssel kapcsolatos iratok:

1.	doboz	1.	Konvent és Zsinat Strassburgi Konferencia. Ökumenikus ülés	1950. IX.12—13. IX.14.
		2.	Egyházi nemzetközi levelek Igen fontos levélváltás Bereczky és Barth között.	1950—1953
		3.	Konventi és Zsinati határozatok, tanulmányok	1950—1952
		1.	Krónika 1945—52. A zsinat és zsinati tanács szabályalkotó munkája	
		2.	Az Egyházalkotmány reform kéréséhez (2példány)	
		3.	Zsinati törvények és határozatok	1945—1952
		4.	Konventi elnökségi és tanácsi határozatok	1950—1951
		5.	Előterjesztés a Magyarországi Református Egyház missziói szolgálatára tárgyában	
		6.	Szabó S. és Jánosi Imre: Bibliai tanítási munkaág tanulmánya	1951
		7.	Mezey Gy. Lóránd: Theológia megújulásunk néhány alapvető kérdése	
		4.	Eligazodás 1953-ban	
		1.	„Utunk a világban” Előadás a Sion hegyén	1951
		2.	„Órállók feladata” Előadás a presbiteri konferencián Tahiban	1951
		3.	Elnöki megnyitó a Zsinaton	1951
		4.	Dr. Pákozdy László Márton korreferens előadása esperesi konferencián	1953
		5.	Zsinati megnyitó beszéd	1951
		6.	Az Országos Református Szabad Tanács vázlatos története	
		7.	Dr. Ravasz László XXVII. (és egyben utolsó) püspöki jelentése	1948
		8.	Szlovák püspök üdvözlése	1953
		9.	Feljegyzés a tahii konferencia telep használatáról	
		10.	Bereczky nyílt levele Vissert Hoofthoz	1950
		11.	A Magyarországi Egyházak helyzete. Levél B.J. Bish-hoz Genfben.	
		12.	Beszámoló és jelentés svájci útjáról	1947

	5.	Egyházi levelezés	1941—1949
	6.	Egyházi levelezés	1948—1949
	7.	Egyházkerületi főgondnoki levelezés Újságcikkek, beszédek „Reformáció” 1956. XI. 4—10. 1 példány	1948—1949
2.	doboz	8.	Egyházi levelezés 1948—1949. 1951
		9.	Főgondnoki levelezés 1949—1950. XI. 13. 1953
		10.	Vegyes egyházi levelezés 1949—1952
		11.	Egyházi ügyben levelezés és beszédek, előterjesztések 1951—1954
3.	doboz	12.	Egyházi levelezés 1951—1958
		13.	Országos Bethlen Gábor Szövetség iratai 1942—1943
4.	doboz	14.	Országos Protestáns Napok I. 1940
		15.	Országos Protestáns Napok II. 1940—1943
		16.	Országos Protestáns Napok III. 1940—1942
		17.	Országos Protestáns Napok IV. 1942
		18.	Országos Protestáns Napok V. 1950

II. Összegyűjtött vegyes írárok, jelentések, gyűlések anyaga, cikkek

	19.	Vető püspök jelentése III. németországi útjáról Berlin	1951
	20.	A Lourd-i Ökumenikus Konferencia anyaga (Hit és egyházalkotmány)	1952
5.	doboz	21.	A Lourd-i Ökumenikus Konferencia anyaga (Hit és egyházalkotmány) 1952
		22.	Újságcikkek : 3 ünnepi beszéd - Ravasz László, Révész Imre, Makay László 3 szabadegyházi irat: Dr. Somogyi József: Állam és Egyház, Baptista ősök, Szabad államban szabad egyház
		23.	Cikkek: egyházi lapok

III. Beszédek és előadások

	24.	„Egyházpolitika” címen tartott előadás - melyet az egyházkerületi sajtókonferencián tartott Tahiban - és feljegyzések	1952. VIII. 6.
	25.	Anyag az „Egyházpolitika” című előadáshoz	
	26.	Megújulásunk és szolgálatunk a magyar református egyház két esztendejében a „felszabadulás” után. Kiss Roland VI. Zsinat záró előadása	1952. X.
6.	doboz	27.	A szabadegyházakkal kapcsolatos iratok és levelek 1959—1960
		28.	Beszédek és cikkek
7.	doboz	29.	Beszédek és előadások 1952—1953

Kiss Roland főgondnoki beiktatásán készült képek a Gorkij fasorban. Elhelyezést nyertek Bottyán János hagyatékában az Ó Adattárban a K betű nél.